

Zabavni i glazbeni život te zborovi u Đurđevcu do 1940. godine

VLADIMIR MIHOLEK

U radu se, na temelju novinskih zapisa i sačuvanih dokumenata, opisuje zabavni i glazbeni život u Đurđevcu od krajiškog doba pa do početka Drugoga svjetskog rata. Najprije se govori o svatovskom i pokladnom zabavljanju puka te zabavljanju i plesu prilikom raznih gospodarskih radova i druženja. Govori se o prvim domaćim sviračima (dudaši, jegedaši, tamburaši), a uspostavom civilne vlasti (1871. godine) i o osnivanju prvih tamburaških i pjevačkih zborova koji su djelovali u okviru raznih kulturnih i prosvjetnih društava. Zatim se spominju razne građanske zabave obogaćene kulturno-umjetničkim programom. Posebna pažnja pridaje se opisu rada crkvenih zborova i orguljaša, a na temelju sačuvanih starih crkvenih notnih zapisa i pjesmarica, tekst donosi i popis pučkih duhovnih i liturgijskih pjesama koje pjevanih u crkvi.

Ključne riječi: Đurđevac, zabava, glazba, crkva, zbor, vatrogasci, 19.-20. stoljeće

1. Uvod

Život seljaka graničara u krajiško doba nije podnosio nikakav društveni i kulturni život jer su vojne vlasti provodile vojničku stegu, a na prvome mjestu bila je obrana granice od Osmanlija – ratovanje širom Europe za austrijske interese – i težak rad na zemlji koju su obrađivali u zamjenu za vojnu službu. Sve je to vlast strogo kontrolirala, ali i kažnjavala. Stanovništvo je bilo toliko opterećeno brojnim obvezama koje je moralo ispunjavati pa nije ni pomišljalo na lagodniji život jer za nj jednostavno nije bilo vremena. Uz to, mnoštvo muškaraca moralo je odlaziti na ratišta gdje su ginuli ili se vraćali kao invalidi dok su žene, djeca i starci tavorili na gruntu ili vojnoj raboti. No, to ne znači da u narodu nije bilo do veselja, zabave i plesa. Takvome društvu morao je jednom doći kraj, a narod je jedva dočekao da se riješi vojnih naredaba, pogotovo jer je do njega dopirao zov života Civilne Hrvatske i nacionalnog buđenja predvođenog Ilircima. Đur-

đevčani su to posebice osjetili sredinom 1850-ih kad se svojim ilirskim idejama i kulturnim stvaralaštvom pojavio Ferdo Rusan u Virju. Bio je to jedinstveni događaj na prostoru Vojne krajine, no i njega su vojne vlasti osujetile nakon nekoliko godina. Promjene su nastupile 1871. godine kada je došlo do razvojačenja i pripojenja graničnoga područja banskoj Hrvatskoj. Narod se oslobodio vojnog jarma pa je došlo do postupnog napretka, kako u gospodarskome, tako i društvenome životu. Ljudi su se konačno mogli razgaliti i posvetiti boljitku. Ubrzo je počeo bujati društveni i kulturni život, pojavljuju se pjevački zborovi, tamburaši, prve kazališne predstave,¹ koncerti i razne zabave.

2. Zabavni život

Društveno-zabavni život puka u to vrijeme svodio se uglavnom na narodne običaje od ko-

¹ Kazališno stvaralaštvo nije obuhvaćeno ovim tekstom, već će biti obrađeno u zasebnom radu.

jih su najizraženiji bili svatovski običaji, javno plesanje na ulicama prigodom raznih blagdana, pjevanje za sezonskih radova te zabavljanje na kućnim zabavama. Ne može se reći da svatova nije bilo i prije razvojačenja, ali je zabave bilo puno manje. Svatovi su se održavali uglavnom zimi, od Nove Godine do Pepelnice, dok su ljudi imali najviše vremena i dok je hrana mogla duže stajati, a da se ne pokvari. Svatovsko slavlje trajalo je i po tri dana i to samo uz određeni broj ljudi, odnosno užu rodbinu ili onoliko osoba koliko je moglo stati u kuću. Tu se plesalo, razgovaralo i zabavljalo pa se s nestrpljenjem čekalo kakve svatove da se rodbina zabavi i napleše uz domaću glazbu. Tada se ples dozvoljavao i momcima koji nisu bili uzvanici, ali to je ovisilo o gazdi i njegovoj odluci. Obično je dozvolio dva do tri plesa nakon kojeg su momci morali napustiti kuću.

Vrlo lijepo bilo je i **javno plesanje na ulicama, odnosno pred crkvom i na mjesnim raskrižjima** gdje je bio poveći prostor. Plesala su se uglavnom razna kola. Najpoznatije je bilo *Božićno kolo* koje je počelo nestajati početkom prošlog stoljeća. Ono se plesalo nedjeljama i blagdanima, od 26. prosinca pa do pokladnog utorka, poslije večernje mise. Djevojke su dogovorno započele kolo pjevanjem hodajući umjerenim korakom jedna iza druge u krugu. U kolu su bile dvije strane, jedna pjeva, a druga kao jeka odgovara iste riječi. Ako je koji momak stao pred djevojku u kolu, bio je to znak da je ona njegova odabranica. To su, uglavnom, bili već poznati parovi, kandidati za ženidbu iste godine. No, događalo se i da je momak stane ispred djevojke koja mu se dopadala, ali ne i on njoj. Tada je odabrana djevojka imala pravo prekinuti plesanje skrenuvši kolo u stranu. Tom prilikom znalo je doći i do svađa i razmirica. Upravo to je jedan od glavnih razloga što se kolo tako rano dotrglo.² Uz mlade zabavljali su se i stariji, pogotovo žene koje su ih popratile svojim zajedljivim komentarima. Plesanje nije dugo trajalo jer je trebalo ranije leći i biti odmoran za idući dan. Poslije korizme, odnosno Uskrsa, plesalo se sve do Duhova. Korizma je bio period za kojeg je bilo zabranjeno bilo kakvo zabavljanje i plesanje pa su stari znali reći, odnosno plašiti djevojke da će im korizma *strgati noge i roke ako bodo plesale*.

Dakako da su nezaobilazni bili *fašenk* i *fa-*

šenski dani koji se prethodili Pepelnici. Tada se zabavljalo i staro i mlado. Na sam *fašenk* maskirane povorke kretale su se ulicama već od podneva. *Pofašenke* so išli uglavnom muški, a posebno oženjeni momci. Svečano odjeveni momci, u kolima ili na konjima, kretali su se ulicama u pratnji *mužikaša*. Ulice su bile krcate djecom, djevojkama, ženama i svima radoznalima. Najviše su glumili Cigane i svatovsku povorku. Na kolima su bili postavljeni ciganski šatori, a našlo se i vina kojim su nudili promatrače. Momci se nisu previše maskirali, tek nešto malo šarena krep-papira kojim su nakitili kola, konje i odjeću. Jedino su lica narumenili crvenim krep-papirom, sokom od cikle ili ih pak zacrnili čađom. Poslije su, već prema dogovoru s pojedinim kućedomaćinima, zalazili u kuće mladih djevojaka. Tu su zasvirali i otplesali nekoliko plesova te krenuli dalje. Sve je trajalo do ponoći kad se trebalo uputiti kućama jer je otkučajem ponoći prestajala svaka zabava. Naročito su o tome brinule žene, odnosno majke djevojaka koje su ih svakojakim pričama i vjerovanjima upozoravale i plašile. Oženjeni su muškarci također išli ulicama, ali nisu zalazili u kuće. Bili su kvalitetno maskirani pa ih je malotko mogao prepoznati. Bili su odjeveni u lopove, skitnice, Cigane, u dronjcima i staroj odjeći te tako plašili ljude, naročito djevojke i mlade snahe. Hodali su na štulama, urlali, skakali i lupali o staro posuđe. Osobiti vid zabave odvijao se kod ivanjskih krijesova koji su se palili na spomenutim raskrižjima, na kojima se također plesalo, a kad je hrpa dogorjela, preskakivalo se preko vatre.

Zabavljalo se i prilikom određenih sezonskih radova, kod čejajna *perja* (čejalec), pređenja, *luščejna kukruza*, kopanja vinograda, berbe grožđa, žetve i dr. Većinom se pjevalo razne pjesme, a bilo je i svirke *dudaša* ili *cimbulaša* pa se nakratko i zaplesalo. Osobito je bilo zanimljivo dok su se *težaki* vraćali kolima iz vinograda nakon kopanja ili berbe pa su podgrijani vinom pjevali i *jukali*. Jedna od takvih prigodnih pjesama je i tokaljska pjesma. U ljetnim mjesecima složile su se dvije-tri djevojke prijateljice ili susjede kako bi „tukle“ *predivo* (lan) na stupama. Ovaj posao također je bila prilika za zabavu pričama i pjevanjem. Točnije, nagovorile su djecu da na ulici pred vratima paze na nailazak kakva poznatog momka koji ide kolima u polje. Čim bi djeca javila djevojkama o kojem je momku riječ, one bi na njegov račun glasno zapjevale prigodnu pjesmu u kojoj bi se taj momak, a i njegova even-

2 Franjo ŽIDOVEC, Božićno kolo u Gjurjevcu, *Sveta Cecilija*, god. XXIII, sv. 1, 1929, str. 26.

tualna odabranica, spominjali.³

Mladi su se često zabavljali na **kućnim zabavama** ili *majalusima*. Ples je obično organizirala ona kuća s djevojkom koja je pozvala svoje prijateljice i vršnjakinje. U kuću su dolazili momci samo iz tog dijela naselja ili ulice pa se nije moglo dogoditi da, npr. momakz *Novoga Sela* dođe na ples na *Ledine* i obratno, a i oni sami nastojali su to izbjeći, makar se i potukli. Takve kućne zabave odvijale su se nedjeljom popodne, uz *mužikaše* iz spomenute ulice. Ples na četrtak *Lakomec* (četvrtak u *fašenskom* tjednu) bio je naročito poznat – pojedini kućedomaćin pozvao je užu rodbinu, momke i djevojke. Domaćin je bio zadužen za jelo, obično su to bili žganci, dok su momci morali osigurati piće i *mužikaše*.⁴ Takav vid društvenoga okupljanja kontrolirala je općinska i kotarska vlast i za nj izdavala dozvole. Međutim, vlasti su takva okupljanja, ne samo dozvoljavale, već i zabranjivale. Postoji podatak o zabrani iz 1891. godine, o kojoj govori novinski članak iz 1896. godine: „*Običajje u Gjurgjevcu dase mladež noćusastaje u privatnim kućama gdje*

se cijelu noć potrati uz glazbu skakuć i vičuć, a sutra joj je onako izmučenoj i neispavanoj obavljati najteže poslove“.⁵ Jedan oblik kućnih zabava održavali su i obrtnici, odnosno članovi triju obrtničkih cehova (zadruga). Svake godine nakon održane glavne skupštine, novoizabrani načelnik preuzimao je škrinju u kojoj su se čuvali cehovski dokumenti, knjige i novac. Prenosjenje škrinje od staroga načelnika u kuću novog bio je svečan čin kojeg je novi načelnik morao obilježiti *majalusom* u svome domu. Na njemu je prisustvovalo samo rukovodstvo dotičnoga ceha. Kvaliteta *majalusa* ovisila je o imučnosti novog načelnika.⁶

3. Mužikaši i zabave

Na svatovima i kućnim zabavama isprva su svirali *dudaši na dudaj*. *Dude* su vrsta gajdi, odnosno jedan od najstarijih hrvatskih tradicionalnih glazbala. Osim *dudaša*, bilo je i svirača samaca koji su svirali razna svirala (šaltva, *fajfa*, *strančica* i dr.), okarine (svirala od pečene gline), *f češel* (češalj s cigaretnim papirom) ili *mr-*

3 Franjo ŽIDOVEC, Hrvatske pučke popijevke iz Gjurgjevca, *Svetla Cecilija*, god. XXVI, sv. 4, 1932, str. 143.

4 Đuka TOMERLIN PICOK, *Življeđe Đuroka Picoka*, 2. del, Đurđevac, 1988, str. 10-13.

5 *Podravac*, br. 20, 16. V. 1896.

6 Vladimir MIHOLEK, Prilog poznavanju povijesti obrtništva u Đurđevcu, *Podravski zbornik 1993/94.*, Koprivnica, 1994, str. 73.

Sl. 1. Mužikaši Majetići iz Đurđevca sredinom 20. stoljeća (vl. Marko Majetić, Đurđevac).

gudalo.⁷ Kasnije je *dudaš* svirao u paru s nekim od navedenih, a naposljetku i u paru s violinom. Potom se javljaju *jegedaši* ili *mužikaši*, glazbeni sastav kojeg su sačinjavali prva violina (*primaš*; dva svirača), druga violina kontrašica (*kontrača*), *bajs* i *cimbule*. Dolaskom tambure u ove krajeve pojavljuju se **tamburaši** kod kojih je violinu kontrašicu zamijenila tambura kontrašica (bugarija), tako da je u tom sastavu svirala još i bisernica, berda i violina.⁸ U početku su svirali ciganski mužikaši, a bili su poznati i sastavi koji su dolazili iz Mađarske. Domaći svirači nisu bili profesionalci, već priučeni pojedinci koji su se time bavili prema potrebi. Bilo je mnogo takvih sastava, skoro svaka ulica imala je po jednog, a najpoznatiji su bili: *Ružiči*, *Vugrinci*, *Šandori*, *Majetići*, *Gašpariči*, *Korenići*, *Markovice*, *Pacuri*, *Šuvaki*, *Ređepi*, *Horvati*, *Čobače*, *Zobundije*, *Steklari* i dr.⁹ Uplivom strane glazbe, u Đurđevcu je 40-ih godina prošloga stoljeća svirao i džez-sastav u sklopu Nogometnog kluba Graničar, u kojem su svirali: Joža Raknić (violina), Vinko Mihaljević (saksafon), Ivica Mayer (glasovir), Vilim Galjer (glasovir, harmonika), Mato Kudumija (violina), a povremeno su nastupali i violinisti iz Zagreba, Zdravko Šojat i Valdemar, te supružnici Kerpner (glasovir i sopran).¹⁰

Pojavom nižega građanskog sloja, odnosno mjesne inteligencije i mjesnih društava, počinju se održavati **javne zabave s plesom**. Njih su organizirala razna društva i građanske udruge u dvoranama mjesnih gostionica i svratišta (Nöthig – *Kugarskom kralju*, Maitz, – *Preradović*, Fišer – *Preradović*, Janković, Krausz, Fantoni). Zabavama je isprva nazočila mjesna inteligencija s obiteljima i gostima iz susjednih mjesta, a kasnije i običan puk. Zarada od ulaznina i dobrovoljnih priloga išla je u dobrotvorne svrhe ili u korist organizatora zabave. Na javnim zabavama isprva je svirala vojna glazba 16. pješačke pukovnije iz Bjelovara, potom ciganska mađarska glazba, a najposlije domaća, kao i puhački orkestar vatrogasnoga društva (*banda*). Vlast je kon-

trolirala i te zabave pa je veliki župan Milutin pl. Kukuljević 1896. godine donio naredbu da se kod tih zabava ima nadgledati da se na njih ne vode djeca mlađa od 15 godina.¹¹

Ondašnji tisak zabilježio je sljedeće zabave:

- 31. XI. 1893. – zabava narodne čitaonice.¹²

- 31. XII. 1894. – silvestarska zabava narodne čitaonice.¹³

- 9. II. 1895. – zabava narodne čitaonice sa šaljivom tombolom.¹⁴

- 10. II. 1895. – zabava vatrogasnoga društva s plesom uz glazbu 16. pješačke pukovnije iz Bjelovara.¹⁵

- 16. II. 1895. – kostimirani krabuljni ples narodne čitaonice u gostionici Nöthig. Bilo je prisutno 60 maskiranih gostiju. Dobro posjećenoj zabavi prisustvovali županijski perovođa Mirko Pažanet i inž. Luterotti sa suprugama, kćer bjelovarskoga gradonačelnika Blaževca te gosti iz Virja, Novigrada i drugih mjesta. Gđa Brenner bila je maskirana u božicu Dianu, Danica Pećar u kraljicu noći, gđa Zrelec u Tirolku, gđice Luterotti i Mayer u bebe, Eduard Tottar iz Virja u kavalira s nošnjom iz 1783. god, dok su časnici iz Bjelovara predstavljali plesačice.¹⁶

- 25. I. 1896. – zabava vatrogasnoga društva u gostionici Krausz. Svirala je ciganska glazba iz Baboče u Mađarskoj.¹⁷

- 12. II. 1896. – ples s tombolom vatrogasnoga društva u narodnoj čitaonici. Ulaznina 1,5 for, a za obitelj 2 for. Svirala je ciganska glazba iz Baboče.¹⁸

- 14. II. 1898. – narodna čitaonica priredila je zabavnu večer s tombolom uz domaće tamburaše i pjevače. Za zabavu zaslužan Stjepan Tušek, kot. pristav.¹⁹

- 17. II. 1900. – čitaonica priredila plesnu zabavu u gostionici Nöthig. Ulaznina 2 krune, za obitelj 4 kr. Početak u 20 sati. Svirala glazba

11 Podravec, br. 20, 16. V. 1896.

12 Podravec, br. 1, 1. I. 1894.

13 Podravec, br. 1, 1. I. 1895.

14 Podravec, br. 3, 1. II. 1895.

15 Podravec, br. 3, 1. II. 1895.

16 Podravec, br. 4, 15. II. i br. 5, 1. III. 1895; *Tjednik bjelovarsko-križevački*, br. 14, 2. II. 1895.

17 Podravec, br. 4, 25. I. 1896.

18 Podravec, br. 2, 11. I. 1896.

19 *Tjednik bjelovarsko-križevački*, br. 17, 19. II. 1898.

7 Mrgudalo je suhi svinjski mjehur napet na glineni čup. Kroz mjehur je provučena kukuruzovina ili stabljika sirka koja je povlačenjem gore-dolje stvarala određeni zvuk.

8 Ivan IVANČAN, Svatovi u Molvama nekad i danas, *Narodna umjetnost*, knj. 4, Zagreb, 1966, str. 183.

9 Andrija TURKOVIĆ, I pri nam se znado gostiti, *Kajkavski kalendar* 1972, Čakovec, 1971, str. 77-78.

10 Mato KUDUMIJA, Đurđevac u svijetu i vremenu, Đurđevac, 1968, str. 149.

iz Barča u Mađarskoj.²⁰

- **31. XII. 1903.** – zabavu priredilo vatrogasno društvo i pjev. društvo Preradović u gost. Maitz. Svirala je domaća glazba i vojn. glazba iz Bjelovara uz plesni vjenčić, šaljivu poštu i tombolu.²¹

- **14. VIII. 1904.** – zabavu priredili virovski učenci, a zarada je trebala biti namijenjena osnivanju pučke knjižnice u Đurđevcu. Odazvalo se svega 50 osoba, tako da je zarada izostala. Peroslav Ljubić, autor novinskog članka, piše da je Đurđevčanima bilo krivo što to organiziraju Virovci, a ne domaći. Zabavu su zasigurno pokrenuli Ljubić i Tomo Jalžabetić, voditelji HPSS-a u Virju i Đurđevcu, s ciljem jačanja seljačkog pokreta i prosvjetiteljstva.²²

- **10. II. 1907.** – pjev. društvo Preradović priredilo plesnu zabavu sa šaljivom poštom i tombolom u gostionici Maitz.²³

- **12. II. 1907.** – narodna knjižnica priredila pokladni plesni vjenčić s batiljonom.²⁴

- **6. VIII. 1922.** – Savez hrv. obrtnika organizirao je zabavu s plesom u dvorištu gostionice Janković. Svirali su domaći Ružići. Dok su se gosti zabavljali uz šaljivu poštu, nabacivanje zmija i zatvor, izvedena je diletantska predstava. Održan je i izbor najljepših gospođica. Ulaznina za prvo mjesto 40, a za drugo 20 kr, dok su djeca plaćala upola manje. Pola zarade darovano je župniku za nabavu zvona za župnu crkvu.²⁵

- **1. II. 1924.** – Savez hrv. obrtnika organizirao je zabavu u svratištu Preradović uz svirku Ružića i vatrogasne glazbe. Zabavljalo se uz nabacivanje korianbola i zmija, šaljivu poštu, šaljivu dražbu kolača i nagrađivanje najboljih plesača. Glavna točka večeri bio je krabuljni ples. Ulaznina za obrtnike iznosila je 5, a za ostale 10 dinara. Četvrtina zarade išla je za nabavu instrumenata za vatrogasnu glazbu. Pravo ulaska imali su samo pozvani sa svojim gostima.²⁶

- **4. IX. 1932.** – Studentski sportski klub Graničar priredio je zabavu u čast sportskoga

kluba Slatina s kojim su igrali nogometnu utakmicu. Isti dan, sportski klub Slavija priredio je u gostionici Fantoni zabavu s kabaretskim programom i plesom. Biral se i Miss Slavije.²⁷

Na kraju valja istaknuti da su na svim javnim zabava djevojke dolazile u pratnji svojih majki koje su o njima vodile brigu. Djevojke nisu vođene na zabave samo radi zabave i plesa, već da se pokažu momcima kao potencijalne udavače, a majkama je to bila prilika da se njima podiče pred drugima, da im pokažu kako su dotjerane i *zriktane*. Ujedno, majke su bile i zaštita od napasnih momaka.

4. Pjevački i tamburaški zborovi

Početak kulturnoga djelovanja u Đurđevcu obilježilo je pjevačko društvo. Prva samostalna amaterska pjevačka društva u Hrvatskoj se počinju osnivati od sredine 19. stoljeća. Okupljala su uglavnom članove srednjega gradskoga sloja, s ciljem podizanja i jačanja rodoljubne svijesti kroz nacionalnu glazbu. Budući da je Đurđevac u to vrijeme još uvijek bio u sastavu Vojne krajine, osnivanje spomenutoga društva moralo je pričekati 1871. godinu, kada je došlo do razvoja jačanja. Krajiške vojne vlasti nisu blagonaklono gledale na takav vid okupljanja i udruživanja, štoviše, zabranjivale su ga.

Prema podatcima đurđevačkoga učitelja Frana Kolar, koje je on čuo od oca, **pjevačko društvo Tamburica** osnovano je u vrijeme božićnih i novogodišnjih blagdana 1872. ili 1873. godine. Otac je svjedočio da su dvojica đurđevačkih obrtnika, medičar Đuro Dolenčić i kovač Mato Vinkoci, dvojili oko vremena osnutka društva jer prema sjećanju nisu mogli točno odrediti godinu. Svi članovi bili su mahom iz obrtničkoga i činovničkoga staleža. Pripadnici običnoga neobrazovanoga puka nisu u tome sudjelovali jer nisu imali sklonosti prema tom vidu stvaralaštva niti navike jer su donedavno živjeli u krajiškome društvu u kojem su bili više vojnici, nego civili. Društvo je nastupalo na raznim svečanostima, zabavama i kulturnim priredbama, kojih isprva i nije bilo previše. Vođa pjevača bio je Josip Kolar (1851–1894), otac učitelja Frana Kolar koji je u mjestu bio veoma omiljen kao

20 Podravec, br. 4, 15. II. 1900.

21 Podravec, br. 24, 15. XII. 1903.

22 Podravec, br. 31, 20. VIII. 1904.

23 Hrvatske novine, br. 6, 7. II. 1907.

24 Hrvatske novine, br. 6, 7. II. 1907.

25 Pozivnica podružnice Saveza hrvatskih obrtnika, srpanj 1922. godine. Naslovljena je na Matu Tomerlina iz Đurđevca.

26 Pozivnica podružnice Saveza hrvatskih obrtnika naslovljena na Adolfa Slunjskog iz Đurđevca.

27 Podravske novine, br. 35, 3. IX. 1932.

Sl.2. Vojna glazba 16. pješačke pukovnije iz Bjelovara s početka 20. stoljeća (M. Marijan Slunjski, Đurđevac, razglednica).

vrstan crkveni orguljaš i pjevač. Znao je mnoštvo pjesama, a pojedine je i sam skladao iako je bio bez veće glazbene naobrazbe. Narod ga je jako volio pa su ga pozivali na proštenja u okolna sela da im svira i pjeva u crkvi. Ujedno, bio je i učitelj pjevanja u pučkoj školi u Đurđevcu. Otac mu Alojz, također je bio crkveni orguljaš pa je od njega puno naučio.²⁸ O društvu Tamburica poznat je samo podatak da su se prigodom otvaranja sveučilišta u Zagrebu, 10. listopada 1874. godine, sastali predstavnici pjevačkih društava iz Siska (Danica), Zagreba (Kolo), Velike Gorice (Lira), Petrinje (Slavulj), Gline (Sokol), Karlovca (Zora), Križevaca (Zvono) i Đurđevca te dogovorili osnivanje Pjevačkoga saveza.²⁹ Prvi sastanak hrvatskih pjevačkih društava održan je u Sisku 16. i 17. svibnja 1875. godine. Taj dan je sisačko pjevačko društvo Danica slavilo posvetu svoje zastave te je ujedno održan i spomenuti sastanak. Petnaestoga uvečer, članovi domaćega društva dočekali su pjevače Kola i Zore te izaslanike društava iz Križevaca, Samobora, Velike

Gorice i Đurđevca. Istu večer parobrodom je stiglo i izaslanstvo Davora iz Broda, a kolima članovi Sokola iz Kostajnice i Gline i pjevači iz Petrinje. Na zajedničkom sastanku (17. svibnja) osnovan je Hrvatski pjevački savez, određena su pravila, a za predsjednika i tajnika izabrani su Ferdo Šaj i dr. Kontak.³⁰

Pjevačko društvo Tamburica bilo je kratka vijeka, djelovalo je samo do 1876. godine kada je preustrojeno u Čitaonicu *gjurjjevačku*. Naziv Tamburica ukazuje na to da su unutar društva vjerojatno djelovali i tamburaši, no o tome nema nikakvih podataka, kao ni o tome jesu li kakvi pjevači nadalje djelovali u okviru čitaonice.³¹ Tek 1895. godine lokalni tisak bilježi inicijativu o ponovnom osnivanju pjevačkoga društva u okviru čitaonice, ali je odaziv mjesne inteligencije bio slab. Bio je to zapravo već drugi pokušaj koji nije dao rezultata.³² Takva društva ovisila su o voditeljima, pjevačima i glazbenicima koji su mahom bili državni službenici, a obzirom da su često mijenjali mjesta službovanja, inicijative su propadale ili su društva kratko djelovala. Sljedeće godine, na glavnoj skupštini čitaonice, pono-

28 Đuka TOMERLIN PICOK, *Življe ne v (naj)starešem Gjurgjevcu*, Gjurgjevac, 1989, str. 71, 73 i 75. Autor navodi netočan podatak da se društvo zvalo Petar Preradović. Društvo pod tim imenom osnovano je kasnije, početkom 20. stoljeća.

29 Benjamin ZEININGER, *Hrvatsko pjevačko društvo Kolo 1862 – 1892*, Zagreb, 1892, str. 116.

30 *Primorac*, br. 45, 26. V. 1875.

31 Anica ŠABARIĆ, *Knjižnica i čitaonica u Đurđevcu, rad za stručni bibliotekarski ispit*, Đurđevac, 1999, str. 5.

32 *Podravac*, br. 24, 22. XII. 1895.

vo je predloženo osnivanje pjevačkoga društva, uz napomenu da se proda stari glasovir i kupi novi za poduku budućih pjevača.³³ O četvrto-me pokušaju izvjestio je 25. ožujka 1903. godine dopisnik iz Đurđevca (pseudonim *Musicus*), u kojem izričito apelira na osnivanje društva.³⁴ Nakon tolikih pokušaja, novo pjevačko društvo osnovano je tek 1902. godine, uzevši ime Petra Preradovića.³⁵

Prvi podaci koji govore o postojanju tamburaša datiraju iz 1897. godine kada je, prema novinskome napisu, osnovano tamburaško društvo, ali se ne spominje njegovo ime ni vjek djelovanja. Po svemu sudeći, osnovan je tek orkestar, ali ne i društvo. Orkestar je 3. srpnja u Nöthigovoj gostionici održao svoj prvi koncert. U članku se ističe da je koncert bio dobro posjećen, ali se kori đurđevačka gospoda zbog uobičajenog nedolaska. Tamburaši su izveli Farkaševu *Hrvatsku himnu* i Brožovu *Posavsku šumu*. Vodio ih je učitelj **Adam Šljivarić** koji je tada službovao u Đurđevcu. Istim programom gostovali su iduće nedjelje u susjednom Virju.³⁶ Spomenuti orkestar vjerojatno je bio kratka vijeka jer se sljedeće pojavljivanje tamburaša spominje tek 21. ožujka 1903. godine, ubrzo nakon osnivanja pjevačkoga društva. Tada je održana osnivačka skupština novoga tamburaškog društva i odobrena pravila. Za predsjednika je izabran Andrija Peršić (odvjetnik i javni bilježnik), podpredsjednika Ferdo Brenner (trgovac), tajnika Marko Dogan (kotarski pristav) i blagajnika Dragutin Franz (štedionički knjigovođa). U odbor su izabrani: Mihalj Brebar (umirovljeni vojni časnik), Dragutin Tomić (ljekarnik), Tomo Kovačević i Franjo Janaček (postolar). Društvo je imalo 14 izvršujućih i 40 podupirajućih članova. Iz novinskoga teksta nije posve jasno je li to bila osnivačka skupština isključivo tamburaša ili pjevačkoga društva Petar Preradović, no činjenica je da su nadalje zajednički djelovali kao pjevačko i tamburaško društvo Petar Preradović iako su održavali i samostalne koncerte.³⁷ Tamburaše je predvodio i uvijek bavao **Marko Dogan**, vrstan tamburaš i voditelj. Nažalost, ubrzo su ostali obezglavljeni njegovim nenadanim odla-

skom. Za vrijeme narodnih nemira u Đurđevcu 1904. godine, primoran mnoštvom nezadovoljnika koji su nahrupili u njegov ured, skočio je kroz prozor s prvoga kata kotarske zgrade nakon čega je dobio premještaj. Od zadobivenih ozljeda umro je 1914. godine i pokopan u Zagrebu.³⁸ Tamburaški zbor svoj prvi javni nastup održao je već 18. travnja u gostionici Mije Matitza, uz pratnju vojne glazbe iz Bjelovara. Savprihod od koncerta namijenjen je nabavi novih instrumenata. Predsjednik Peršić je tom prilikom osobno uplatio 100 kruna. Ulaznina za članove društva iznosila je 1 krunu, za ostale 2, a za obitelji 3 krune.³⁹

Sljedeće godine počeli su nastupom (23. siječnja) na kostimiranom plesu također kod Matitza i uz vojnu glazbu iz Bjelovara.⁴⁰ Potom je slijedio koncert (30. travnja) s plesnim vjenčićem, opet u dvorani Maitzove gostionice. Izveli su šest skladbi: koračnicu *Jasam Hrvat* (Remac), Duganov vijenac Rusanovih popijevaka, *Mrtvu ljubav*, pjesmu za I. brač solo (Vilhar), *Spomen na Slovensku* (slovenske pjesme), *Oprosti mi, o moja majko*, molitvu za dva I. brača (Bizotti) i *Hrvatsku davoriju* (Vilhar). Nastupao je i pjevački zbor pjesmama *Slovenac i Hrvat* (Vilhar) i *Sanak sniva* (Novak).⁴¹ Iduci zajednički koncert, s vojnom glazbom, održali su 1. veljače 1905. godine, a prihod je išao u dobrotvorne svrhe. Prva podravska štedionica darovala je 430 kruna.⁴² Nastupili su i 26. ožujka na plesnoj zabavi koju je organizirao ogranak Radićeve seljačke stranke, odnosno vođa **Tomu Jalžabetić**, koji je prije zabave održao sastanak sa svojim pristašama.⁴³ Novine izvješćuju o koncertu održanom 25. veljače 1906. godine u Đurđevcu, kao i gostovanju u Virju (12. kolovoza) u vrtu gostionice Koste Avirovića.⁴⁴ Godine 1907. imali su nastup 10. veljače te koncert s plesom 20. svibnja. Ovaj put su izveli sljedeće skladbe: *Banovac* (Brož), *Milica* (Brož), izvadak iz opere *Pustinjako srce*, I. brač solo (Milutin pl. Farkaša), *Bogi*

38 M. KUDUMIJA, Đurđevac..., str. 56.

39 *Podravec*, br. 8, 17. IV. 1903; *Tjednik bjelovarsko-križevački*, br. 25, 18. IV. 1903.

40 *Podravec*, br. 2, 15. I. 1904.

41 *Podravec*, br. 14, 23. IV. 1904.

42 *Hrvatske novine*, br. 4, 21. I. 1905.

43 *Hrvatske novine*, br. 10, 4. III. 1905.

44 *Tjednik bjelovarsko-križevački*, br. 18, 24. II. 1906.; *Hrvatske novine*, br. 32, 9. VIII. 1906.

33 *Podravec*, br. 2, 11. I. 1896.

34 *Podravec*, br. 4, 1. IV. 1901.

35 *Podravec*, br. 16, 15. IV. 1902.

36 *Podravec*, br. 23, 15. VIII. i br. 25, 15. IX. 1897.

37 *Podravec*, br. 7, 1. IV. 1903.

Hrvati (V. Novak), *U boj, u boj* (Farkaš), *Milomoje* (Farkaš) i *Sokolska koračnica* (Farkaš).⁴⁵ Zabilježeni su i zajednički nastupi s pjevačkim zborom na vrtnoj zabavi u Jankovićevoj gostionici 1910. godine i 30. srpnja 1911. godine.⁴⁶

Nastupajući na manjim kulturnim i zabavnim priredbama, društvo je životarilo sve do Prvoga svjetskog rata, kako zbog nedostatka članova tako i zbog odsutnosti voditelja. Tijekom rata zamrla je aktivnost gotovo svih đurđevačkih društava pa tako i ovoga. Društvo je oživjelo tek 1925. godine kada je konačno uspjelo dobiti novoga voditelja. Međutim, taj je tražio relativno velik honorar pa su jedva uspjeli namaknuti potreban novac. Kad je propast već bila na vidiku, nekoliko starijih članova pokrenulo je reorganizaciju društva. Akcija je uspjela, formiranjem nove uprave na čelu s ljekarnikom Albertom Majnarićem. Uprava je znala za Đurđevčana Franju Židovca, tada učitelja glazbe u Pakracu, pa su 1927. godine uspjeli isposlovati njegovo premještenje na građansku školu u Đurđevcu kako bi ujedno bio i na raspolaganju društvu. Židovec se odmah prihvatio posla.

O početku svoga djelovanja piše: „*Primio sam se vodstva zbora, u kojem sam našao priličan materijal, tako da se moglo nastupiti. Prvi nastup sa zborom bio je namijenjen narodnoj muzici u obradi u obradi naših muzičara: Dobronića, Gotovca, Lhotke i Mokranjca. Prije samoga koncerta sam, radi lakšega razumijevanja programa, održao predavanje: "O narodnoj popijevci". – No nije se zato zanemarila ni umjetna popijevka, pa je već na programu drugoga koncerta, kojije održan ove godine u siječnju bio: Zajc, Eisenhuth, Mašek, Vilhar, a izveli smo još svekolikom uspjehom Vodopivčevu pjevogr "Kovačev student". Taj koncert je ponovljen u Pitomači s dobrim prijemom građanstva. Zaredne koncerte imamo u programu večer hrvatske narodne popijevke i večer slavenske popijevke, ukoliko ne bi nastale nepredviđene poteškoće. Pošlo je dobrim putem, a kako će dalje to Bog zna. No uz Preradovića zauzima i dolično mjesto Državna građanska škola, koja ima vrlo dobar zbor. Taj je zbor u svom tro- i četvero-glasnom sastavu nastupio s odličnim uspjehom dvaput u ovoj školskoj godini, i to u siječnju i na Duhove. Oba puta su bili na programu domaći autori: Bersa, Dobronić, Grgošević, Mokranjac, Matz i Židovec. Priredbe građanske škole su najposjećenije, radi svrhe, a i jer su programi obilni i dobro*

*izvedeni. Mladež građanske škole pjeva i u crkvi.*⁴⁷

U Državnom arhivu u Zagrebu postoji skromna arhiva Hrvatskoga pjevačkoga saveza u kojoj se nalaze kartice s podacima pjevača po društvima, no đurđevačkih nema. Poznato je samo nekoliko pjevača s kraja 30-ih godina, a to su: Josip Zlatec, braća Majetić, A. Virovčec i Mijo Lacković.⁴⁸ Prije poslijeratne reorganizacije pjevačkoga društva, održan je 27. travnja 1924. godine sastanak Središnjeg odbora Saveza hrvatskih pjevačkih društava na kojem je dogovoreno da se postojeća društva udruže u župe, jednako kao i sokolska društva. Osnovane su: Župa Lisinskoga sa sjedištem u Zagrebu, Livadićeva (Samobor), Zajčeva (Karlovac), Padovčeva (Varaždin), Eisenhuthova (Sisak), Kuhačeva (Osijek), Tropšova (Zemun), Zvonimirova (Split) i Rusanova sa sjedištem u Koprivnici. Nju su činila društva: Dvojnice i Golub iz Bjelovara, Ferdo Rusan iz Virja, Zora iz Daruvara, Rodoljub iz Virovitice, Petar Zrinjski iz Vrbovca, Domoljub iz Koprivnice, Dobrotvor iz Kloštra i Frankopan iz Ferdinandovca. Zadaća spomenutih župa bila je u prihvaćanju novoosnovanih društava u svoje okrilje te u organiziranju službenih natjecanja i stručnih predavanja. Svako je društvo davalo zborovođu i jednog izaslanika u središnji odbor župe. Uz njih, u skupštinu su izabrana po tri izaslanika. Obveza svakoga društva bila je organizirati barem jedan umjetnički koncert godišnje. Na rasporedu su morale biti barem četiri točke zbornoga pjevanja sastavljene od kompozicija kojima je opće priznat umjetnički karakter. Savez i svaka župa imali su svojeg arhivara koji je čuvao partiture domaćih i stranih kompozitora koje je posuđivala društvima uz naknadu od 5 dinara za tri tjedna posudbe.⁴⁹ Društvo Petar Preradović se kao član Rusanove župe spominje 1925. godine, dakle odmah nakon reorganizacije. Bilo je to na sjednici župe održanoj 11. listopada kada je rukovodstvo župe pozvalo društva na svečanu proslavu Pjevačkog dana (3. studenog).⁵⁰ Iduće godine, novom župnom reorganizacijom, osnovana je Fallerova župa u Bjelovaru kojoj su pripali Dobrotvor iz Kloštra i Frankopan iz Ferdinandovca dok je Prerado-

45 *Tjednik bjelovarsko-križevački*, br. 30, 18. V. 1907.

46 *Hrvatske novine*, br. 26, 30. IV. i br. 20, 27. VII. 1910.

47 *Sveta Cecilija*, god. XXII., sv. 4, 1928., str. 184-185.

48 M. KUDUMIJA, *Đurđevac u ...*, str. 141.

49 *Sveta Cecilija*, god. XVIII., sv. 3, 1924., str. 100 i 101; sv. 4, 1924., str. 134-138.

50 *Sveta Cecilija*, god. XIX., sv. 5, 1925., str. 200.

Đurđevac, u srpnju 1922.

P. n.

*Savez hrvatskih obrtnika u Đurđevcu časti se ovime
pozvati Vas sa cij. obitelji na*

veliku vrtnu zabavu

*sa predstavom i plesom, uz domaću glazbu Ružić, u dvorištu
gestione g. Jankevića, u nedjelju dne 6. kolovoza t. g. u 5 sati po-
podne. Uvaznina poosobi: 1. mjesto 40 K, II. mjesto 20 K.*

*Djeca plaćaju polovicu. Polovicu čiste dobiti namjenjena je za nabavu zvona župnoj crkvi gjurjevačkoj,
te se obzirom na plemenitu svrhu pretplate primaju sa zahvalnošću. — U slučaju nepovoljnog
vremena odgadjja se zabava na slijedeću nedelju. Reklamacije poziva kod g. D. Židovca.*

Sl.3. Pozivnica na vrtnu zabavu u organizaciji Saveza hrvatskih obrtnika iz 1922. godine
(vl. pok. Đuka Tomerlin Picok, Đurđevac).

vić ostao u Rusanovoj župi kojoj su se priključili još Danica i Podravac iz Koprivnice, Sijač iz Miholjanca, Podravina iz Ludbrega i Hrvatsko seljačko pjevačko društvo iz Kuzminca.⁵¹

Franjo Židovec, voditelj zbora, bio je profesor, etnomuzikolog i skladatelj. U školi je predavao pjevanje, zemljopis i povijest, a tridesetih godina bio je i ravnatelj građanske škole u Đurđevcu. Aktivno se bavio i prikupljanjem narodnih napjeva Đurđevca i đurđevačke Podravine. Sakupio je zbirku od oko 400 pučkih i crkvenih popijevaka koja je pohranjena u Institutu za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu. Neke od njih objavio je u časopisu Sveta Cecilija kojeg je i novčano pomagao, ali poticao je i druge da mu se pridruže svojim priložima. Prema podacima iz časopisa, tridesetih godina sam je darovao 135 dinara. Prikupljanje novca (80 din) organizirao je prigodom svog imendana 1931. godine, na kojem su bili kapelan I. Bogdan, I. Lovašen, ravnatelj građanske škole, obrtnik Dragutin Židovec, načelnik Slavoljub Legović i Branko Sabolić. Na Lovašenu pak rođendan prikupio je 20 dinara od dr. Petra Bazijanca (liječnika), žu-

pnika Jakoba Novosela, katehete Ivana Šabarića, učiteljice Dore Lovašen, ravnateljja Jakova Goluba, I. Ditricha, Mate Horvata i učitelja Andrije Ožure. Svojim priložima osobito je prednjačilo svećenstvo – župnik Novosel i kateheta Šabarić – koji su na svojim svećeničkim okupljanjima, u ovom dijelu Podravine, također prikupljali novčane priloge za časopis.⁵²

Manji pjevački i tamburaški zbor osnovao je 1927., odnosno 1928. godine ogranak Seljačke sloge koji je tada predvodio seljak **Valent Hodalić**. Zbor je djelovao u sklopu njihove čitaonice, a prvi nastup imao je iduće godine na zabavi priređenoj u dvorištu Staroga grada gdje je ogranak imao svoje prostorije. Namjera osnivanja zbora zabilježena je 1926. godine, ali tada nisu mogli pronaći zborovođu. Kad su ga pronašli, došlo je do nekih nesuglasica između njega i članova zbora, tako da zbor nije dugo djelovao. Ime zborovođe nije poznato, no vrijeme osnivanja zbora poklapa se s dolaskom Židovca u Đurđevac i osnivanjem Preradovićeve zbora pa postoji mogućnost da ga je i Seljačka sloga uzela za zborovođu. Na kulturnim priredbama Seljačke sloge

51 Sveta Cecilija, god. XX., sv. 5, 1926., str. 127.

52 Sveta Cecilija, god. XXV, sv. 6, 1931., str. 228.

gostovali su i neki zborovi iz susjednih ogranka. Tako su se na priredbi održanoj 20. lipnja 1926. godine našli zborovi iz Molvi i Kalinovca. Molvarce je predvodio zborovođa Franjo Pajcer, a pjevali su rodoljubne pjesme – Novakovu *Pozdrav domovini* i Vilharovu *S Dinare kršne*. Kalinovački je zbor nastupio pod ravnanjem I. Sobote, a na repertoaru su imali Novakovu *Jadransku vilu* i Bogi *Hrvati* te Špoljarovu *Plavu moru*. Oba zbora tada su prvi put nastupila, ali bili su dobri, sigurni.⁵³ Od stranih pjevača, zabilježeno je gostovanje seljačkoga pjevačkoga zbora Turapoljac iz Velike Gorice u rujnu 1936. godine koji je imao turneju po Slavoniji i Podravini.⁵⁴

5. Crkveni zbor

Osim ovih, djelovao je i crkveni zbor koji je vodio **Jakob Novosel**, isprva kao kapelan (od 1924. godine), a kasnije kao župnik (1929. godine). U svojem dopisu Svetoj Ceciliji (1928. godine), piše kako više nema toliko poteškoća s pjevačima jer svi već poznaju note, vrijednost nota i dinamičke znakove, a pogotovo mladići koji su notalni od prije (neki već 10 godina sviraju u tamburaškom zboru). U to vrijeme dobili su limene instrumente pa Novosel izražava nadu da će nastupiti već na tijelovskoj procesiji.

U nastavku članka piše: „*Društveni repertoar dosta je opsežan za kratko vrijeme, što je zbor osnovan. Na Tijelovo prošle godine pjevali smo Hallerovu misu III, a na ofertorij: Hvali Sion. Na procesiji kod sjenica pjevali smo: Haller: Svetootajstvenu; Dugan: O tolika tajna (Pojte usne), Hvali Sion i Kristu Kralju. Na obične nedjelje izvodile se mise: Foerster, Dugana, Kolba, od Novaka i Vilhara. Na Svesvete pjevali smo Vilharovu IV. misu (As-dur), a na ofertorij Duganovu: Molitvu. U adventu pjevale se pjesme iz Vijenčeve pjesmarice, a uz to Kolanderov: "Ecce Dominus" i Juratovičev: "Nimpha amaus". U božićno vrijeme izvodili smo: O pastiri vjerni čuvari, Rodio se Bog, Veselje ti navješćujem, S neba anđel sišao, O Betleme, Travnikom ravnim; Pokaz: Djetešce ti moje drago i Na nebu je zvijezda izašla. Na Sveta tri Kralja: Kada zvijezda divna (Dugan). Na Sviječnicu pjevali smo opet Vilharovu misu, a na ofertorij: Zdravo morska zvijezda i Spasa nam majko. Ukorizmi: Dugan: O Isuse izranjeni, O Isuse*

ja spoznavam, Tužna Majko gorkoplače. Nauljevoj (?) i Matějovsky: Ja se kajem. Na Uskrs: Vilharovu misu u As-duru; a ofertorij Duganov: Angelus Domini; a osim toga još: Na Uskrsa dan toga, Zadrhtalazemlja, Regina coelijubila (Novak) i Kraljice neba (Pokaz). Osim toga naučili smo i više litanija, koje već narod pjeva. Pjevamo sad jedne, sad druge, da bude više promjene. Kod blagoslova pjeva se Hallerov: Svetootajstveni; Groisov: Tantum ergo i O tolika tajna. Vrijedno je zabilježiti da i ovdje narod kod križnogputa pjeva: "Glej kak dragoga Jezusa Boga", popijevku što ju je priopćio Dragutin Plut u Svetoj Ceciliji u svesku 2, god. 1925. Članovi zbora pokazali su dosad veliku ustrajnost i volju za lijepu crkvenu pjesmu; jedino nam smeta, što crkva nije dosta akustična. No sad se pristupilo popravku crkve, pa se nadamo, da će biti ona akustičnija, kad bude nadograđena. Iz ovih par redaka vidi se da si Cecilijanska pjesma ipak može utrti put u narodu našem. Čim je narod bolje upozna, više će je i gojiti, a vršiti će se diljem naše domovine služba Božja, kako to dolikuje hramu Gospodnjem i uzvišenosti tajna koji se u njem obavljaju.“⁵⁵

U sljedećem je broju Židovec pohvalio Novosela da je jedino on zaslužan za postojanje zbora, ali mu je ukazao kako bi se trebalo pjevati više starih pjesama u obradi Dugana koje su vrlo lake i zahvalne, u odnosu na neke mise i pjesme koje su dosta teške za puk.⁵⁶ Novosel je sam pisao note za svoje pjevače. Ostalo je sačuvano 60 njegovih crkvenih pjesama (kopije) čije je note ispisivao rukom na papiru bez crtovlja, koristeći indigo-papir. Originali nisu sačuvani. U popisu pjesama vidljivo je da nisu sve potpisane, datirane i naznačeni njezini autori ili priređivači.

Kod istoimenih pjesama navodim početni stih radi njihova prepoznavanja:

1. *Anđeo gospodnji* – 1. IV. 1927.
2. *Blagoslovljen (Vilhar)* – 30. IX. 1926.
3. *Dignimo srca* – 15. X. 1927.
4. *Djetešce ti moje drago*
5. *Evo, doći će Spasitelj (Kolander)* – 15. I. 1927.
6. *Gospodine pomiluj (Vilhar)* – 1927.
7. *Isusovo tijelo sveto (Vilhar)* – 19. V. 1927.
8. *Isusu Kralju* – 9. X. 1926.
9. *Izvan grada Betlehema* – 17. XII. 1926.
10. *Jaganjče* – 23. X. 1926.
11. *Ja se kajem (Matějovsky)* – 18. II. 1928.

53 Suzana LEČEK, Djelovanje Seljačke sloge u Podravini (1925-1941), *Podravina*, vol. 5, br. 9, Koprivnica, 2006, str. 66-68.

54 *Sveta Cecilija*, god. XXX., br. 5, 1936, str. 170.

55 *Sveta Cecilija*, god. XXII., sv. 3, 1928, str. 143.

56 *Sveta Cecilija*, god. XXII., sv. 4, 1928, str. 184-185.

12. *Kada zvijezda divna*
13. *Kirie* (Förster) – 26. X. 1926.
14. *Kirie* (Haller)
15. *Kraljice neba raduj se* (Glad) – 19. III. 1927.
16. *Kraljice neba raduj se* (R. Tačlik)
17. *Kruh Božji* (Molitor) – 28. IV. 1928.
18. *Litanije ?* (Nusser) – 30. IX. 1926.
19. *Majci Božjoj žalosnoj*
20. *Majci spasa* (Dugan) – 26. IX. 1927.
21. *Molitva* (Dugan) – 16. VI. 1927.
22. *Na maslinskoj* – 16. II. 1927.
23. *Na nebu je zvijezda izašla* – 1927.
24. *Na Uskrsa toga dana* (Glad; *Na Uskrsa dana toga...*) – 5. III. 1927.
25. *O Isuse dobri mili* – 19. III. 1928.
26. *O pastiri vjermi čuvari* – 6. XII. 1927.
27. *O pruži mile ruke* (Glad) – 23. X. 1926.
28. *O tolika tajna* – 18. X. 1927.
29. *O tolika tajna to je* – 9. V. 1927.
30. *O žrtvo spasa našega* (Molitor)
31. *Prikazanje*
32. *Pristup* (Kolb)
33. *Radujte se narodi* – 10. XI. 1927.
34. *Rajska ružo*
35. *Rodio se Bog* (Glad) – 15. XII. 1926.
36. *Sad će početi*
37. *Sion goro* (Glad)
38. *Sklopi blage očiće* (Glad) – 14. VI. 1926.
39. *Slava*
40. *Slava (I na zemlji mir svim ljudima dobre volje...)* – 1927.
41. *Slava (Slava tebi višnji Bože...)*
42. *Slava (Živahno na zemlji i nebesi...)* – 16. VIII. 1926.
43. *S nebesa anđel sišao*
44. *Spavaj, spavaj djetesče* (Glad) – 14. XII. 1926.
45. *Srcu Marijinu* – 21. I. 1928.
46. *Svet* (Förster) – 24. IX. 1926.
47. *Svet* (Starč-Lučić) – 25. VII. 1927.
48. *Svet (Svet, svet, Gospodin Bog Sabaot...)* – 5. VII. 1927.
49. *Svetoj žrtvi Uskršnjici*
50. *Travnikom ravnim* – 6. XII. 1927.
51. *Uskrsnu Isus danas rano* (Glad)
52. *Uskrsnu Isus doista* (Novak) – 7. IX. 1928.
53. *U slavu svetog Srca* (Glad) – 10. V. 1927.
54. *Veselje ti navješćujem* – 14. XII. 1927.
55. *Vjerovanje*
56. *Vjerovanje (Vjerujem u Boga iz sveg uma svoga...)* – 15. X. 1926.
57. *Vjerovanje* (Haller; *Vjerujem u te Bože stvoritelju neba i zemlje...)*
58. *Vjerovanje (Vjerujem u te Oče i u Krista...)*

59. *Zdravo Djevo čista* – 8. IX. 1927.

60. *Zadrhtala zemlja* – 19. III. 1927.

Velike zasluge za pjevanje crkvenoga zbora imao je nekadašnji orguljaš Kolar jer je iza nje ga ostalo poprilično starih crkvenih pjesmarica i notnih zapisa iako je s godinama dio toga nestao. Tako, 1916. godine iz pera **Janka Barlea** (urednika Svete Cecilije) saznajemo da je u Đurđevcu završio rijedak primjerak znamenitoga kantuala zagrebačke prvostolne crkve, *Cithara octochorda* koji je doživio tri izdanja. Prvo je tiskano 1701., drugo 1723., a treće prošireno izdanje 1757. godine. Prva dva izdanja su veoma rijetka, dok je treće tiskano u svega 36 primjeraka. Kanonik Juraj Rees prodao je 32 primjerka drugoga izdanja, kanonik Juraj Dumbović jednoga poklonio župnoj crkvi u Dubici, a po jedan primjerak nabavljen je za župne crkve u Pokupskom, Vojnom Križu i Đurđevcu. Đurđevački župnik Nikola Demšić nije ga platio novcem, već je obećao da će za knjigu donijeti pet funta voska⁵⁷ što je doista i učinio 20. kolovoza 1728. godine. Putem članka, Barle je ujedno molio župnike da vide imaju li sačuvana ta izdanja, kako bi poslužila za sastavljanje nove crkvene pjesmarice, ali i za istraživanje. Gdje je đurđevački primjerak pjesmarice završio, nije poznato.⁵⁸ Drogom prilikom tražio je da ga se izvjesti pjevali se gdje stara adventska pjesma *Ptičice gore stajaju*, po napjevu iz rukopisne pjesmarice pokojnoga Kamila Kumpfa. Na njegovu molbu javio se Židovec, otkrivši mu da se spomenuta pjesma pjevala u Đurđevcu, a našao ju je u crkvi u staroj orguljaškoj pjesmarici, ali tekst nije bio cjelovit jer ga je neki prijašnji orguljaš ispustio, od 4. do 11. i od 13. do 17. strofe.⁵⁹

Židovec u jednom članku također navodi i Đurđevčana **Ivana Kundačića**, seljaka i vrlo pobožna čovjeka, koji je bio poznat kao vrstan pjevač u crkvenome zboru. Osim što je dobro pjevao, bio je i prava riznica starih crkvenih napjeva, a znao je spjevati i razne prigodne crkvene me-

57 Vosak je u to vrijeme, zbog svoje trajnosti, često služio kao sredstvo razmjene, a crkva ga je trebala u velikim količinama za izradu voštanica.

58 Janko BARLE, O drugom izdanju *Citharae octochordae*. *Sveta Cecilija*, god. X, sv. 1, 1916, str. 30.

59 Franjo ŽIDOVEC, Adventska popijevka: „Ptičice gore stajaju“ – Gjurjevac, *Sveta Cecilija*, god. XXIII, sv. 1, 1929., str. 25.

lodije i smisliti molitve.⁶⁰ Neke molitve i tekste pjesama zapisao je u svoju pjesmaricu koja je također sačuvana. Pjesmarica pod nazivom *Pjesme mešne – pisac Ivo Kundačić iz Gjurgjevca*, kako piše na naslovnici, po svemu sudeći nastala je početkom 20. stoljeća. Bila je to rukom ispisana bilježnica (17 x 21 cm). Vremenom je ona prilično propala, tako da je sada svaka stranica zasebna, dok dio njih nedostaje. Sačuvane su ove stranice: 12-29, 56-61, 82-109 i 114-117. Jeli to biokonačan broj, nije poznato. Uglovi tih stranica pohabani su i oštećeni uslijed korištenja, ali se još uvijek na njima može utvrditi numeracija. Samo na početnim stranicama numeracija nije vidljiva (do str. 11), no moguće ih je posložiti po intezitetu istrošenosti. Tekstovi su pisani na štokavskom, kajkavskom, ali i kombinacijom oba dijalekta. Naslove pjesama, na početnih nekoliko stranica nije moguće utvrditi, a dalje slijede, kako ih je naslovio sam autor: *Na pristup, na Sanktus, Na Prikazbu, Na Slavu, Posle podizanja, Na Pričest, Na Vjerovanje* (svaka po dva puta, ali na različite tekstove); *Pjesme advenske za zornice: Pristup, Glorija, Na vjerovanje, Na Prikazbu, Druga na prikazbu, Trejta na prikazbu, Na Sanktus, Pjesma na pričest, Ptičice gore stajaju* (strofe 1-5); pjesme božićne (br. IX-XI); nenaslovljena korizmena pjesma (posljednje 4 strofe od po dva stiha); nenaslovljena korizmena pjesma (16 strofa), *Pjesma od žalosti Marije, Isus u vrtu moleči, Pjesma od grešnika, Pjesma – koja se pjeva prije Evangelja, Pjesma posle podizanja, pjesma u Korizmi – Presvetom Oltarskom Sakramentu, Pjesma za svako Vrieme, Pjesma na bezgrešni začetak* (prve dvije strofe). Slijedećih 15 stranica koje nisu numerirane također je bilo dio bilježnice – ove ili neke druge – jer je format papira isti (*Pesma sv. Lucije* – na notu Marije Magdalene, *Pesma od sv. Adama i Eve, pesma sv. Tomaša, Pjesma za svako vrieme, Pesmana Agnec Mlado Nedeljo, Posle podizanja, Na ofertorium, Posle podizanja, Popevka, Vjerovanje, Nedjelja – Sedamdesetnica, Šezdesetnica, Pedesetnica – Pristup*). Na idućem listu nalaze se tri završne strofe nepoznate pjesme od po dva stiha. U nastavku su olovkom pripisani tekstovi pjesama *Pozdravljam te i Do nebesa nek se ori* (rukopis Franje Glada). Na poleđini su stihovi nenaslovljene pjesme (naznaka – es dur), također Gladov rukopis, a završna tri stiha pripisao je Kundačić. Na istom formatu

papira, koji nije dio pjesmarice, Kundačić je ispisao pjesmu *Popevka od Muke Isusove – Sveti križni put* (14 strofa / postaje od po dva stiha). Na kraju četvrte stranice piše: Pisano u Gjurgjevcu dne 6. veljače 1902, uz Kundačićev potpis. Slijede *Popevka za svako vreme* (naznaka – melodija *Nebo, nebo*), *Popevka za Mlado leto i Litanije Lauretanske u pjesmu složene – za večernju* (18 strofa po dva stiha), sve tri napisane na zasebnim listovima istoga formata. Na zasebnim papirima različita formata napisane su sljedeće pjesme: *Popevka Božićna* (stranica iz rokovnika iz 1902), nepoznata božićna pjesma (od 4-6 strofe), *Popevka presvetom Oltarskom Sakramentu*, *Popevka na ofertorium*, *Popevka za Novo – Misnika* (*Napjev od Alojzija* – pripisao F. Glad). Sačuvana je i mala bilježnica (16 stranica) šivana koncem, koja sadrži dvije pjesme *Popevka Uskršna* i šest pjesama *Popevka Korizmena*. Tekstovi pjesama su različiti, dok je jedna *Popevka Korizmena* s naznakom: *na melodiju ljuctvo moje Ž*. Osim tekstova Kundačić je zapisao i nekoliko notiranih pjesama: *Popevka Vojske Srca Isusova – na čast Srcu Isusovomu*, nepoznata pjesma o Marijinom navještenju, *Anđeo čuvar*, *Popevka Korizmena* i *Svečani pristup* (iz 1902. godine s potpisom).

Orguljaša Kolaru nalijedio je **Franjo Glad**, koji se doselio u Đurđevac zajedno s ocem Josipom 1898. godine. Otac mu se bavio sitničarskom trgovinom, a Franjo je preuzeo orguljanje i vođenje crkvenog zbora.⁶¹ I on je bilježio tekstove crkvenih napjeva, ali i neke druge pjesme, od kojih je samo dio ostao sačuvan. Pjesme su pisane rukom na papirima različita formata: *Muka Isusova* (pjeva se na Cvetnu nedjelju i može se u korizmi kod svake mise do prodike; može se pjevati kod molitve četvrtkom), *Isuse premili / Kralju* (euharistijska pjesma sa preobradom riječi za blagdan Krista Kralja), *Zdravo budi, Kristu Kralju, Sveti Ivan Krstitelj, U slavu sv. Srca, Žedam, Sveti Nikola biskup, O Srce Spasa mog* (iz Toljanskog 22. IV. 1933; notirano), *Smiluj nam se Gospone, Sveta Rozalija, Sveta Elizabeta, Pjesma za svakovrijeme, Sveti Luka, Sveti Rok, Pozdravljamo Te, Poslije podizanja, Zdravo budi* (stara božićna pjesma, preudešena), *Sveti Martin*, nenaslovljena ljubavna pjesma (spjevao Franjo M. Jugović; zapisao 19. X. 1914.), *Litanijske pjesme* (pjevaju se i dodavaju se lauretanskim litanijama prigo-

60 Franjo ŽIDOVEC, Pučke popijevke iz Đurđevca, Sveta Cecilia, god. XXXIV, br. 3, 1940, str. 58.

61 *Podravac*, br. 11, 1. VI. 1898.; Trgovačko-obrtnička komora, Registar trgovaca kraljevske kotarske oblasti u Gjurgjevcu, 40168, Državni arhiv u Zagrebu.

dom raznih hodočašća), *Sveti Antun Paduanski*, *Sveti Lovro Mučenik*, *Sveti Ivan glavosek*, *K Tebi Isuse*, *Nebeskoj Majci*, *Zdravo budi*, *Srcu Isusovu* i *Glej uz svijeće*.

Od njegovih notnih zapisa sačuvane su sljedeće pjesme:

1. *Kraljice...* (nečitko, oštećen papir)
2. *Ljudstvo moje židovsko* (8. III. 1924.)
3. *O Marijo zvijezdo mora* (8. IX. 1904.)
4. *Zdravo sveti Sakramentum* – korizmena
5. *Isusu Kralju* (19. X. 1935.)
6. *O tolika tajna* (20. IV. 1934.)
7. *Uskrsnu Isus doista* (28. II. 1933.)
8. *Mladomisnik*
9. *Sa nebesa*

10. *O srce spasa mog* (22. IV. 1933.)
11. *Veselje ti navješćujem*
12. *Rajska ružo*
13. *Bez naslova (Na planinu Kalvariju...)*
14. *Benedictus*
15. *Sveti Sebastijan – Sveti Vinko* (28. IV. 1937.)
16. *Kad prva zraka*
17. *Srce božansko Isusa moga*
18. *Sveti Stjepan mučenik*
19. *Od Boga našeg Srce sveto* (3. VI. 1934.)
20. *Bez naslova (Srce Isusovo sina oca vječnoga...)*
21. *Glej uz svijeće*
22. *Lijepa naša domovino* (za bas I, II. i tenor I)
23. *Pastiri stante se – napjev iz Samobora* (3. I. 1935.)
24. *Nebeskoj majci*
25. *Prejasna kraljice*

U slavu svetog Srca

DJEVOJAČKO DRUŠTVO
SRCA ISUSOVA
GIURGOJEVAC

7. Grad

Ino čas

Full u kom je jedim spas tek opis 1927 7H

U rani Srca Srca
Tu tražim kakoj svoj
se oretan ili bjeđan
za kćicu zluči svoj
Dvije tenzore
čuj zebu stea moq
čuj miui mali stamnik
U svijetu Srca Srca

Sl.4. Notni zapis „U slavu Svetog srca“ župnika Jakoba Novosela iz 1927. godine (Gradska knjižnica Đurđevac, iz ostavštine Ivica Topolčića).

26. *Svrni de majko*
27. *K nebu mili*
28. *O Isuse dobri mili*
29. *Duvarjska himna* (za tenor I, II. i bas I, II; 27. I. 1925.)
30. *O pruži mile ruke*
31. *Dođi k nama duše sveti*
32. *Mi stavljamo*
33. *Pred božanstvom*
34. *Tebe štujemo Marijo* (10. V. 1900.)
35. *Isus je uskrsnuo* (26. III. 1933.)
36. *Zdravo buđi kraljice* (4. IV. 1933.)
37. *Ti si Bog moj* (6. VII. 1935.)
38. *Deset zapovijedi Božjih* (12. VIII. 1934.)
39. *Presveti Bože – Slava* (29. VI. 1922.)
40. *Pjesma nadgrobnica – Sve stvorenje*
41. *Pjesma svetom Sakramentu*
42. *Misa brevis*
43. *Gloria*
44. *Ecre sacerdos*
45. *Litanije* (1934.)
46. *Sveti Petru i Pavlu* (28. VI. 1928.)
47. *Sveta Ana*
48. *Svetom Jakovu* (24. VI. 1928.)
49. *Agnus Dei*
50. *Presvetom oltarskom sakramentu* (22. I. 1898.)
51. *Iz neba će sada*
52. *Kršćanska duša*
53. *Dođi Kriste* (22. V. 1933.)
54. *Klanjam ti se Kriste* (31. V. 1933.)
55. *Svim svetima*
56. *Ti, samo ti*
57. *Kraljice neba raduj se*
58. *Hodi duh sveti*
59. *Vjerovanje – pri ranoj misi* (21. IV. 1907.)

Svi spomenuti sačuvani tekstualni i notni zapisi danas se čuvaju u Gradskoj knjižnici u Đurđevcu, a spašeni su iz kuće Đurđevčana Ivica Topolčića nakon njegove smrti. Nasljednik Topolčićeve kuće, vidjevši da je ovaj čuvao mnoštvo knjiga i časopisa, prepustio je Gradskoj knjižnici svu sačuvanu ostavštinu, iz koje je Božica Anić, tadašnja ravnateljica knjižnice, izlučila ono što je ostalo cijelo. Naime, veći dio knjiga i časopisa propao je zbog vlage i miševa. Pokojni Topolčić je do smrti čuvao cijelu knjižnicu bivšega prosvjetnoga društva Zrinjski (osn. 1920. godine), koju je vodio do početka Drugoga svjetskog rata. Početkom partizanskih prijetnji, zajedno s Martinom Zubićem i Đukom Tomerlinom, kriomi-

ce je otpremio knjižnicu u svoju kuću.⁶² Među knjigama i časopisima našli su se i spominjani notni zapisi iz crkve koje je Franjo Glad, po svemu sudeći tijekom spomenutog rata, također sklonio u svoju kuću. Je li Glad te zapise osobno predao Topolčiću ili je Topolčić nakon Gladove smrti čistio njegovu kuću, čime se inače bavio, nije poznato. Po svemu sudeći, tih je zapisa bilo puno više, nažalost, propali su kao i ostala literatura. Među spomenutim Novoselovim, Kundačićevim i Gladovim zapisima nalaze se po dva notna zapisa Franje Židovca i Zrinščaka, nešto zapisa nepoznatih autora i tiskanih notnih zapisa, pa čak i notni zapis srpske narodne himne (*Bože pravde*) kojeg je Glad vjerojatno koristio prilikom nekih državnih praznika ili za vrijeme dočeka kralja Aleksandra u Đurđevcu. Na taj je način spašen barem dio nekadašnje bogate crkvene zbirke tekstualnih i notnih zapisa, koja svakako zaslužuje stručnu obradu kojom bi se dobila jasnija slika negdašnjih napjeva u đurđevačkoj crkvi.

6. Vatrogasna glazba

Budući da je i vatrogasno društvo priređivalo svoje zabave, vodstvo je uvidjelo potrebu za vlastitom glazbom. Tako je još 1896. godine Rade Cerovski, đurđevački kapelan, na jednoj proslavi izjavio da vatrogasno društvo ozbiljno razmišlja o osnivanju vlastite glazbe. No, do osnutka puhačkoga orkestra došlo je tek 1922. godine kada je većina članova crkvene glazbe prešla u vatrogasnu. Crkvena je pak glazba nastala iz tamburaške sekcije Kulturno prosvjetnoga društva Zrinjski. Za osnivanje puhačke glazbe zaslužan je **Maks Sandpichler**, tada glavni strojar u Braunovu paromlinu u Đurđevcu, koji se bavio i glazbom. Prvi članovi glazbe bili su: Valent Tomica, Ivan Švaco, Lovro Čizmešija, Ivan Cvetovec, Petar Peroković, Valent Tomerlin, Ivan Štefanov, Stjepan Dorčec, Ivan Turković, Petar Golubić, Dragutin Kucel, Stjepan Zver, Mijo Matosović i Valent Đuroci. Dio glazbala nabavljen je novčanim priložima mještana, a dio su kupili i poklonili tiskar Lipsić, gostioničar Fišer i obitelj Fantoni. Najveći prinos dao je Josip Harastija, trgovac kožom, a poklonio je i podosta notnoga materijala.

Na odborskoj sjednici društva od 27. lipnja

62 Prema svjedočenju Đuke Tomerlina Picoka.

1923. godine zabilježeno je kako je nadvojvoda **Petar Mayer**, odvjetnik i javni bilježnik, predložio da se nabave preostala glazbala te da će on sam priložiti 850 dinara, dok se ostalih 1.500 dinara ima uzeti iz društvene blagajne. Za nabavu glazbala bili su zaduženi J. Harastija, Karlo Fišer i Stjepan Hodalić. Te je godine, glazba svirala kod svečane polnočke u župnoj crkvi, kao i na novogodišnjoj zabavi koju je priredilo društvo. Budući daje 1925. godine Sandpichler otišao na službu u Kloštar, vođenje orkestra preuzeo je orguljaš Glad koji je udario temelje notalnog sviranja jer su dotad glazbenici svirali uglavnom po sluhu. Tada su prišli i novi članovi svirači: Stjepan Barberić, Ivan Hajduković, Martin Kundačić, Bolto Peroković, Jakob Posavec i Mato Posavec.

Od 1926. do 1928. godine orkestar je predvodio **Petar Marić**, vojni glazbenik. Za njegova doba orkestar je počeo priređivati prve park-koncerte, a osim toga uspio je kod općinskoga vijeća isposlovati 6.000 dinara za godišnje uzdržavanje, što je tada bila lijepa svota, no primali su je samo do 1929. godine. Profesor Židovec preuzeo je glazbu od Marića i vodio je do kraja 1932. godine. Naredne godine, Sandpichler se vratio u Đurđevac i ponovo preuzeo rad s vatrogasnim glazbenicima. Istovremeno, počeo je raditi i s mladima koje je uvježbavao Vinko Mihailević te ih kasnije objedinio.⁶³

7. Zaključak

Život seljaka graničara u krajiško doba nije podnosio nikakav društveni i kulturni život jer su vojne vlasti provodile vojničku stegu, a na prvome mjestu bila je obrana granice od Osmanlija, ratovanje širom Europe za austrijske interese i težak rad na zemlji. Stanovništvo je bilo iznimno opterećeno brojnim obvezama pa nije ni pomišljalo na lagodniji život jer za nj jednostavno nije bilo vremena. To ne znači da narodu nije bilo do veselja, zabave i plesa, no bili su ograničeni od strane vlasti. Promjene su nastupile 1871. godine kada je došlo do razvojačenja i pripojenja graničnoga područja banskoj Hrvatskoj. Narod se oslobodio vojnog jarma pa

je došlo do postupnog napretka, kako u gospodarskome tako i društvenome životu. Ubrzo je počeo bujati društveni i kulturni život, pojavljuju se pjevački i tamburaški zborovi, prve kazališne predstave, koncerti i razne zabave. Seljački puk uglavnom se zabavljao prigodom svatovskih i pokladnih okupljanja te kod raznih poljoprivrednih radova, a mjesna inteligencija i gospoda na kulturnim priredbama uz glazbu, ples i razne koncerte. Tek krajem 20-ih godina prošloga stoljeća i puk je uživao u takvim priredbama, a priređivao ih ogranak HSS-ove Seljačke sloge.

Summary

The article brings us the descriptions of musical and entertainment segment of life in Đurđevac from Croatian Military Frontier to the beginning of the Second World War, based on newspaper articles and old documents. First of all it deals with bridal and carnival rituals, entertainment and dancing. The author talks about first local musicians (*dudaši, jagedaši, tamburaši*), the establishment of civil administration (1871) and creating first singing choirs within cultural and educational associations. He also mentioned patrician entertainment with a cultural and art programme. Church activities, choirs and organists are especially mentioned and the author brings us a list of folk spiritual songs, based on old church inscriptions.

Literatura

1. Ivan IVANČAN: *Svatovi u Molvama nekad i danas*. Narodna umjetnost, knj. 4, Zagreb, 1966.
2. Mato KUDUMIJA: *Đurđevac u svijetu i vremenu*. Đurđevac, 1968.
3. Suzana LEČEK: Djelovanje Seljačke sloge u Podravini (1925-1941). *Podravina*, vol. 5, br. 9, Koprivnica, 2006., 49-85.
4. Vladimir MIHOLEK: Prilog poznavanju povijesti obrtništva u Đurđevcu. *Podravski zbornik*, 19-20, Koprivnica, 1994., 63-78.
5. Anica ŠABARIĆ: *Knjižnica i čitaonica u Đurđevcu*. Rad za stručni bibliotekarski ispit, Đurđevac, 1999.
6. Božidar ŠKURDIJA: *Kratka povjesnica Puhačkog orkestra Dobrovoljnog vatrogasnog društva iz Đurđevca*. U: Velimir Piškorec ur.: *Đurđevečki zbornik*, 1996., 201-204.
7. Đuka TOMERLIN PICOK: *Življeđe Đuroka Picoka*, 2. del. Đurđevac, 1988.

63 Božidar ŠKURDIJA, *Kratka povjesnica Puhačkog orkestra Dobrovoljnog vatrogasnog društva iz Đurđevca*, Đurđevečki zbornik, Đurđevac, 1996, str. 202; Đurđevački vjesnik, br. 15, 15. VIII. 1954; Naš list, br.1, 22. XII. 1923.

8. Andrija TURKOVIĆ: I pri nam se znado gostiti. *Kajkavski kolendar* 1972, Čakovec, 1971., 77-78.
9. Benjamin ZEININGER: *Hrvatsko pjevačko društvo Kolo 1862 – 1892*. Zagreb, 1892.

Izvori

1. *Đurđevački vjesnik*, br. 15, 15. VIII. 1954.
2. *Hrvatske novine*, br. 6, 7. II. 1907.
3. *Hrvatske novine*, br. 4, 21. I. 1905.
4. *Hrvatske novine*, br. 10, 4. III. 1905.
5. *Hrvatske novine*, br. 32, 9. VIII. 1906.
6. *Hrvatske novine*, br. 26, 30. IV. 1910.
7. *Hrvatske novine*, br. 20, 27. VII. 1910.
8. *Naš list*, br.1, 22. XII. 1923.
9. *Podravac*, br. 1, 1. I. 1894.
10. *Podravac*, br. 1, 1. I. 1895.
11. *Podravac*, br. 3, 1. II. 1895.
12. *Podravac*, br. 4, 15. II. 1895.
13. *Podravac*, br. 5, 1. III. 1895.
14. *Podravac*, br. 24, 22. XII. 1895.
15. *Podravac*, br. 2, 11. I. 1896.
16. *Podravac*, br. 4, 25. I. 1896.
17. *Podravac*, br. 20, 16. V. 1896.
18. *Podravac*, br. 23, 15. VIII. 1897.
19. *Podravac*, br. 25, 15. IX. 1897.
20. *Podravac*, br. 11, 1. VI. 1898.
21. *Podravac*, br. 4, 15. II. 1900.
22. *Podravac*, br. 4, 1. IV. 1901.
23. *Podravac*, br. 16, 15. IV. 1902.
24. *Podravac*, br. 7, 1. IV. 1903.
25. *Podravac*, br. 8, 17. IV. 1903.
26. *Podravac*, br. 24, 15. XII. 1903.
27. *Podravac*, br. 2, 15. I. 1904.
28. *Podravac*, br. 14, 23. IV. 1904.
29. *Podravac*, br. 31, 20. VIII. 1904.
30. *Podravske novine*, br. 35, 3. IX. 1932.
31. *Primorac*, br. 45, 26. V. 1875.
32. *Sveta Cecilija*, god. X, sv. 1, 1916.
33. *Sveta Cecilija*, god. XVIII., sv. 3, 1924.
34. *Sveta Cecilija*, god. XVIII., sv. 4, 1924.
35. *Sveta Cecilija*, god. XIX., sv. 5, 1925.
36. *Sveta Cecilija*, god. XX., sv. 5, 1926.
37. *Sveta Cecilija*, god. XXII., sv. 3, 1928.
38. *Sveta Cecilija*, god. XXII., sv. 4, 1928.
39. *Sveta Cecilija*, god. XXIII, sv. 1, 1929.
40. *Sveta Cecilija*, god. XXV., sv. 6, 1931.
41. *Sveta Cecilija*, god. XXVI, sv. 4, 1932.
42. *Sveta Cecilija*, god. XXX., sv. 5, 1936.
43. *Tjednik bjelovarsko-križevački*, br. 14, 2. II. 1895.
44. *Tjednik bjelovarsko-križevački*, br. 17,

19. II. 1898.
45. *Tjednik bjelovarsko-križevački*, br. 25, 18. IV. 1903.
46. *Tjednik bjelovarsko-križevački*, br. 18, 24. II. 1906.
47. *Tjednik bjelovarsko-križevački*, br. 30, 18. V. 1907.